

4743.  
Jõgewa Sordikaswanduse toimetused nr. 5

**Paremad  
loomatoidu juurvilja sordid**

Jul. Namisepp



---

Tallinnas, 1926







2758

**Cesti Põllumeeste Keskseltji wäljaandel on ilmunud:**

Asuniklute hoonete ehitamisest. A. Johannson. . . . .	Sind Mk. 15.—
Tarwilik raamat nii asuniklutele kui ka wanadele põllumeestele.	
Pihne talu raamatupidamine. Dots. N. Rootsi. . . . .	" " 15.—
Talu karjalaudad. J. Rist. . . . .	" " 25.—
Lambakaswatusest. Otilie Kallit . . . . .	" " 15.—
Tegelik maaparandus. A. Johannson. . . . .	" " 25.—
Talu sealaudad. J. Welitar. . . . .	" " 25.—
Uudismaa harimine. A. Johannson. . . . .	" " 25.—
Hobuste toitmine. A. Lillo. . . . .	" " 25.—
Noorkarja kasvatamine. A. Käbin. . . . .	" " 25.—

A 4743

## Paremad loomatoidu juurwilja sordid.

Ühes karjakasvatuse edenemisega laienenwad ka iga aasta meie juurwilja-wäljad. Kuna jeni juurwilja peaaesjalikult aias kaswatati, on nad nüüd juba põllule tungimas, mida igatahes rõõmustavaks nähtuseks tuleb lugeda. Kuid lorralikku juurwilja harimise eeltingimiseks ja aluseks on muu seas ka wastamate liikide ja sortide kasvatamine, millede walitu juhtes jagedasti aga efektasje. Tahtes selle poolest põllumeestele abits olla, loen tarwilikuks siinkohal Jõgewa sordikaswanduses 5 wiimase aasta jooksul korraldatud juurwiljaliikide ja sortide eelkatsete lühikest kokkuvõtet awaldada. Katsete eneste kohta oleks öelda, et nad külmapõhjalisel sawikal liiwamaal läbi wiidud, mis taime toitlussüste rohke juhtes paremate maade hulka kuulub. Kolmel eelimesel aastal sai eelwili (niju, rukis), järgnewatel aga juurwili otseteede laudasõnnikut, kuid mineraalwäetist igal aastal täiel määral (superfosfaati ja 40% kalipoola à 15 puuda ja 10—12 p. jalpeetrit tiinu kohta). Võrdlustel on olnud enam kui 100 sorti (kõikidest liikidest kokku), mis mitmelt maalt kogutud; eriti rohkesti aga oli Daani, Rootsi, Saksja ja Inglise sorte. Wõib siin julgesti tähendada, et võrdluskatsetel on kõik praegusel ajal leiduwad paremad juurwilja sordid olnud. Kõikidel sortidel on ridade wahel 20 ja taimede wahel ridades 10 tolli olnud, peale porgandi, kus wiimane arw ainult 4 tolli. Igat sorti on külitud kolmes korduses. Seeme käsitsi pesakaupa ehk tupsuwijji maha külitatud, et sellega wõimaldada igale taimele ühesuguseid kaswutingimusi ruumi ja toitwa pinna juhtes. Taimi on kaswuajal tarwidust mööda umbrohuist puhastatud ja harwendatud 2—4 korda juwe jooksul.

### Misugune juurwilja liik tuleb paremaks lugeda.

Enne kui paremate sortide kirjeldamisele asuda, loen wäga tarwilikuks ka juurwilja liikide küsimust lühidalt puudutada. Praegu kaswatatakse 4 liiki juurwilja, nimelt naereid, peeta, porgandeid ja kaalikaid. Naereid ehk turnipse on meil jeni küll kõige rohkem kaswatatud, kaugele rohkem kui teisi liike kokku. Selleks on mitu põhjust, ja nimelt: 1) naeriste wähenõudlikkus maapinna ja wäetuse juhtes, 2) nende kaswuaja lühedus (wõis weel õige hilja küllida), 3) wõrdlemisi suur kogusaak, kui weel naerimardikaid juuremal arwul polnud, 4) soos kaswatamise wõimalus, 5) Soomes õppinud põllutöö-instruktorite soowitus jne. Sellepärast nimetatakse loomatoidu juurwilja kaswatus tihhti lihtsalt naerikaswatusseks, mille all ka peete j. t. liike mõeldakse. Kuid wiimastel aastatel on naerimardil niiwõrd lewinenud, et paljudel põllumeestel tuleb nimetatud juurikaligiist juba täelikult loobuda. Naerikaswatamisest wõib weel juttu olla neis kohtades, kus kahjurid pole jõudnud siinema, sest praktiliselt wastuabinõusid pole käesolewal ajal weel teada.

Zoomatoidu kaalikas on Jõgewa jordikaswanduse katseandmetel oma juure kogujaagi ja kuivaine sisalduse poolest 5 aastat järgimööda esimesel kohal olnud, millest siinkohal ennegi põllumeestele olen teatanud. Et see juba viis aastat kordunud, siis ei wõi siin juhuslike nähtusega mitte tegemist olla. Kuid leidub kohti, kus wiimaste aastate katsete wõi maatluste põhjal kaalikas mitte ei taha hästi edeneda, temast jõudwat teised liigid ette. Oletada aga wõib julgesti, et samikas liiwamaadel ja niiskematel põldudel ta peaks hästi kasvama, sest ka Daanis kasvataakse samal põhjustel kaalikat kõige rohkem. Kuid naerimardil ei anna ka kaalikapõldudel enam armu, ehk ta küll naerist rohkem eelistab, wiimase kallale esimesena ajudes. Naeri puudusel läheb ta ka kaalita kallale, sellepärast paistab ka wiimase juurikaligi kasvatamine väga lahklane olevat, mida tõsiselt kahtseda tuleb.

Mis porgandisse puutub, siis kasvataakse teda wõrdlemisi wähe, sest saak on teistest liikidest madalam ja nõuab ka rohkem tööd, eriti just harwendamise suhtes. Et aga porgand kõige maitsevam juurwili, mis ka joomaal ja liiwastel põldudel korda läheb, siis wõiks teda seal, kus tööjõust puudu ei tule, siiski vähemal määral kasvutada. Kuid siin ei saa tema kohta märkimata jätta, et porgand meie lühikeste juure tõttu kunagi walmida ei jõua, sellepärast on ta kuivaine Gestis, wõrdlemisi teiste maadega, madal. Ka kahjurid, nimelt lehekirp, on teda paiguti ähwardamas.

Beeti on meil jeni kahjurite poolt wõrdlemisi õige wähe tabatud, sellepärast paistab praegusel ajal tema kultuuril kõige suurem ja parem tulewik ees seiswat. Sellepärast tuleb põllumeestel neis piirkondades, kus naerimardil naeri- ja kaalikakasvatamise wõimatuks teinud, peedi peale kõige suuremat rõhku panna. Kuid tema on wäetuse suhtes teistest liikidest kõige nõudlikum, sellepärast pole mõtet teda kehwal maal kasvutada; ka joomaal on ta saak wõrdlemisi naeriga wäike. Peedikasvatamisel maksab kõige enam ütetus: wähe, aga hästi, s. o. vähem maad täis külda, kuid paremini rammutada ja harida.

### Millega tuleb sortide hindamisel ka arvestada.

Enne üksikute sortide hindamisele asumist tuleb siin eeskätt lugeja tähelepanu selle peale juhtida, et ühenimelised, kuid iseasutustes ehk isekohdades kasvatatud jordid lähewad üksteisest wäärtuse poolest tuntawalt lahku. Nii wõib ühe seemnekaswanduse Eckendorfi kollase peedi seeme palju suuremat ja kuivaine poolest tõrgemat saaki anda, kui samanimeline sort teisest asutusest, kus juures mõlema wälmine kuu ja wärv täiesti sarnased on. See näitab, et üks seemnekaswandus wõib palju wäärtuslikumat seemet kasvutada ja müüa, kui teine. See oleneb tõik ühe wõi teise seemnekaswatuse asutuse tööst ja hoolest, s. o. kuuwõrd põhjalikult ka jordi paranduse tööd seemnekaswatuse kõrwal tehakse. Nii olen mitme Eckendorfi peedijordi wõrdlusele leidnud, et kõige wäärtuslikumana jaagi on annud v. Borries'i Eckendorf Sakamaalt, kuna samanimelise sorti olen mitmest Daani, Rootsi ja Prantsuse seemne- ja jordikaswandustelt saanud, kuid wiimaste Eckendorfid on wõrdlusele esimesest vähem ehk rohkem taha jäänud. Nii on see ka mitme teise ühenimelise jordiga olnud. Sellepärast pole seemne ostmisel mitte üksinda jordi nimi tähtis, waid sama tähtis on ka seemne pärit-

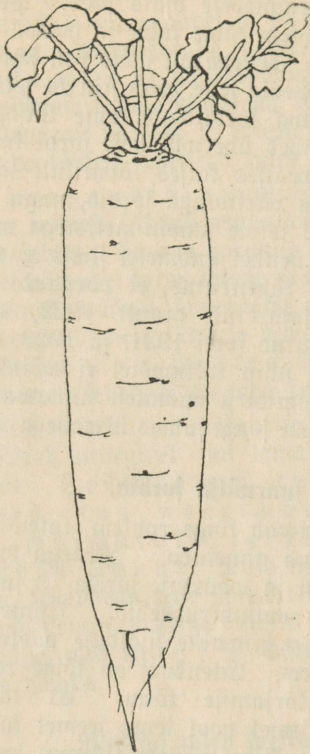
olu, õigem tema kasvataja. Üksiktaimendatud põhjustel on siin iga sordi juures ära tähendatud ka isiku või asutuse nimi, kust seeme pärit.

Ka jeda loen tarvilikuks ära märkida, et ühe või teise sordi kestmiste jaakide arvud, mida lugejad eespool leiavad, on katsetelapidelt jaadud, kus iga viimane juurikas on arvesse võetud. Tegevitult on need jaakide arvud harilikluses majapidamise oludes madalamad, sest siin puudub tihti see hool, mis katsepõllu taimedele oaks saab. Peale selle leidub majapidamiste põldudel enam ehk rohkem tühje kohti ja harvu vahesid, mida korralikul katsetalal mitte ei tohi olla. Sellepärast võib siin jaakide juurise juhtes 5—20% vahed ilmuda tulla. Peale selle peab siin ka jeda filmaspidama, et need andmed on saadud Jõgema sordikasvanduse katsepõldudel. Teistjugaistel maadel võivad siin jällegi vahed ühe või teise sordi kasvuks või kasvuks nähtavale tulla, mida ainult kohapealsed katsed lõpulikult lahendada võivad. Kuid ühenimeliste hulga parema päritoluga sordid, nagu ülalpool juba seletatud, annavad igajugaistel maadel teiste samanimelistega võrreldes ikkagi väärtuslikumaid jaate, sellepärast on nendel andmetel jiski teatud määral ülemaaline väärtus. Edasi olgu veel tähendatud, et porgandi ja peedi sortide kestmiste jaakide arvestamisel on kasutatud ainult 1922, 1924. ja 1925. a. katseandmeid, kuna 2—3 siinimetatud sorti 1921. ja 1923. a. võrdluskatsetes puudusid, mis kõikidele sortidele ühisi kokkuvõtet ei võimaldanud, sest 1923. a. jaagid olid järgnevatelt ja eelmistest aastatest tuntavalt madalamad. Sellepärast võib ainult ühe liigi sorte jaagi juhtes üksteisega võrrelda.

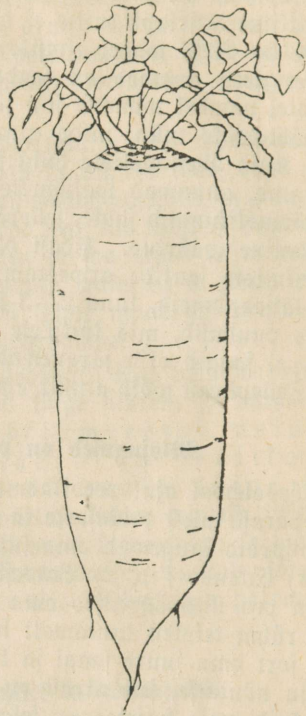
### Misjugaistel on paremad juurvilja sordid.

Et käesoleval ajal peedikasvatujel paistab kõige rohkem tulevikku olevat, sellepärast tuleb peedisorte ka esimestena nimetada. Praegu kasvatatakse peedisordid langened oma kuju, värvi ja väärtuse järel 3 suuremasse rühma: 1) Eckendorfiid, 2) Barresi ja 3) poolsohkrupesid. Esimesed kaks rühma on pea üheväärtilised oma jaakide ja kuivaine sisalduse poolest, kuna viimane rühm teistest tuntavalt lahkuminev. Eckendorf on kõige rohkem levinud sort oma juure jaagi ja tuge äraforjamise tõttu. Et tähendatud sorti palju nõutakse, sellepärast on ka mitmel pool tema seemet kasvatama hakatud, kuid meie katsetes on selgunud, et kõige väärtuslikumat jaaki siin jelt annab ikkagi Eckendorfi sordi arendaja ehk kasvataja v. Borriesi käest saadud seeme. Tema kestmise jaak on olnud 3353 pd. (kõikides aastate viisi 2800—4000 p. vahel) hektaarilt. Seal juures on tema kuivaine sisaldus 9,51% olnud, mis igatahes meie oludes kõrgeks tuleb lugeda. Cronemeyeri Tannenkrug on nähtavasti weidi kõrgema jaagiga, kestmiselt 100 p. hektaari kohta, kuid tuntavalt madalam kuivainega, andes 8,73%. Kirsihe Ideal on v. Borriesi Eckendorfi väärtiline kuivaine sisalduse poolest, kuid jääb kogujaagis ümmarguselt 450 p. teistest taha. Barresi nimelistest sortidest on paremaks osutunud Daehnsfeldti Barres-Taaroje, andes v. Borriesi Eckendorfist jällegi 100 p. ümber rohkem toorest massi, kuid sisaldades kõigest 8,67% kuivainet. See on jaagirikas lihikeselehaline juurikas, mis madalamini haritud põldudel ka kõigest tähelepanu väärib. Pikeselehalistest Barres'ist tuleb paremaks lugeda Nielsen'i Barres-Strynö, ka Daani sort, mida seal teistest peedisortidest kõige rohkem kasutatakse. Meil on ta annud 3300 p. juurikaid ja sisaldanud

jelle juures 8,73% kuiwainet. Poolsohtrupeetidest tuleb kahtlemata esimene koht *Wiboltti* rooja poolsohkr. stamm *Marienlystle* anda, mille saak on tõusnud 2753 puudani hektaarilt. Wiimase kuiwaine on olnud läbistifku 10,81% (tõikumus aastate järele 9,5—13,5% vahel). Need oleks liigi 50 peedijordi hulgas kõige paremad. Kõige enam toitaineid



Bortfeldi naeris.



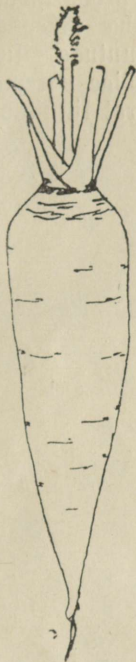
Kollane Tankard.

(kuiwainet) on hektaarilt füski v. *Borriesi* kollane *Ekendorf* annud (3353 p.  $\times$  9,51%), nimelt 318,8 puuda, teised paremad sordid jäävad siin paari-kümne puuda ümber esimesest taha.

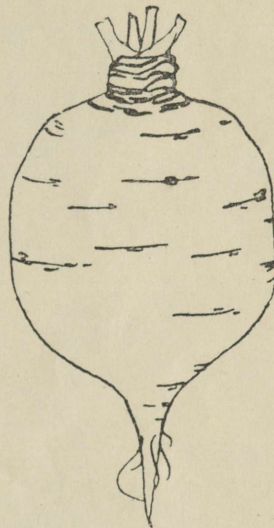
Kaalikasortidest jääb vastuvaidlemata esimene koht *Bangholmi* nimelisele sordile. Kuid, et siin jällegi hulk sorditeijendeid esineb, siis on osutunud nende hulgas kõige paremaks *Pajbjergi Bangholm*, andes 3991 p. juurikaid 10,28% kuiwaine sisalduse juures. See sort on nii toore masši, kui ka kuiwaine poolest seisnud meil enam kui 100 sordi hulgas igal aastal esimesel kohal. Juurika saagi poolest pea samavääriline on ka *Hartmanni Bangholm* stamm *Olsgaard*, kuid kuiwainet termelt 1% vähem (9,23%). Kainis hea on ka *Daehnsfeldti Bangholm* olnud.

Kohetetest naerisortidest on esimesele kohale tõusnud *Fynsk Bortfeld* stamm *Hundslev*, mis praegusel ajal kõige väärtuslikumaks

naerisordiks tuleb tunnistada. Ta keskmine saak on olnud 3691 p., sifaldades 7,19% kuiwainet. Järgmine väärtusline sort on Pajbjergi Tankard kollane, mille saak esimesest küll weidi madalam (keskm. 3407 p.), kuid kõrgema kuiwainega — 7,43%. Kolmas koht tuleb anda Daehnsfeldti Östersjundom'ile, mille saak on olnud läbistifku 3380 p. hehtaarilt, kuid kuiwainet ajnult 6,44%. Pea sama väärtusline on ka Svalöfi Östersjundom olnud. Müncheni nimeline sort on ajnult wiimasel ajal võrd-



Borgand Champion.



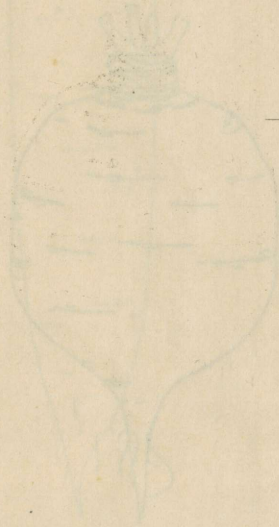
Raalikas Bangholm.

lusel seisnud, sellepärast on raske praegu tema üle otsustada, kuid nähtavasti ei jää ta teistest mitte palju taha, nii et seda ka julgesti kasvatada võib. Muuseas on ka wiimase sordi jordi paranduse töö Jõgewal käsil. Kõige kuiwainerikkam on olnud naeristest Daehnsfeldti Dale's Hybrid, nimelt 7,74%, kuid toorest massi annab teistest vähem, keskmiselt 3007 pd.

Wäga suure kogusaagiga sortidest oleks veel nimetada Grey stone't, pikema kasvuaajaga ja tugevama lehestikuga naerisorti, mis ka weidi rohkem naerimardika häwitustööle vastu paneb, kuid ta on väga koreda lihaga, läheb talvel kergesti rikki ja ajab kõige vara seemneputked hoiuruumis välja. Tähendatud põhjustel ei saa tema kasvatamist suuremal määral mitte pooldada. Parem nendest on olnud Daehnsfeldti Grey stone.

Porgandi sortidest wäärib kõige suuremat tähelepanu Daehfeldti Champion stamm Boldstrup, mis Jõgewal juurika kogusaagi juhtes porgandi sortide hulgas esimesele kohale on tõusnud, andes 2717 pd., kuid sisaldades kõigest 6,93% kuivainet. Ka õige heaks porgandisordiks tuleb Mette Løbberich'i lugeda, mille saak esimesest küll madalam (2383 p.), kuid tuntawalt kõrgema kuivainega, nimelt 8,41%. Belgia ja teisi pikatehalisi porgandisorte ei maksaks palju kasvatada, nõuawad ülesõtmisel rohkem tööd ja lähewad selle juures kergesti pooleks.

Sellega on kõik paremad loomatoidu juurwilja sordid ülesloetletud, mis Jõgewa sordikaswanduse katsepõldudel oma suurema produktiivivõime tõttu esimestele kohtadele on tõusnud. Nagu enne juba tähendatud, võivad nende saagid teistfugustel muldadel teatud piiris muutuda, kuid peajoones jääwad nad teistest samanimelistest sortidest ikkagi kõige paremaks. Wiimast wäidet lubawad ka wäljamaa andmed pea täiel määral kinnitada.





U. S. „Ühiseku“ trüff, Tallinnas.